

SHAHNISABZ HUNARMANDCHILIK ASOSLARI VA TARIXI

Dusmetova Rayxon Shuhrat qizi

Shahrisabz Davlat Muzeyi Qo'riqxonasi Katta ilmiy xodim

+998957789294

Annotatsiya: Ushbu maqolada Shahrisabz shahrining hunarmandchilik an'analari, ularning tarixiy rivojlanishi, asosiy turlari va zamonaviy davrda tutgan o'rni muhokama qilinadi. Shahrisabz – O'zbekistonning qadimiy shaharlaridan biri bo'lib, bu yerda gilamchilik, kashtachilik, metall va yog'och o'ymakorligi kabi ko'plab an'anaviy hunarlar rivoj topgan. Maqolada shu hunarmandchilik turlarining xususiyatlari, ijodiy usullari va mahalliy ustalarning yutuqlari haqida batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: Shahrisabz, hunarmandchilik, gilamchilik, kashtachilik, yog'och o'ymakorligi, an'ana, tarix, Amir Temur davri, qo'lda ishlangan buyumlar.

Аннотация: В данной статье рассматриваются ремесленные традиции города Шахрисабз, их историческое развитие, основные виды и роль в современную эпоху. Шахрисабз — один из древнейших городов Узбекистана, где получили развитие такие традиционные ремёсла, как ковроткачество, вышивка, художественная обработка металла и резьба по дереву. В статье подробно освещаются особенности этих ремёсел, творческие методы и достижения местных мастеров.

Ключевые слова: Шахрисабз, ремёсла, ковроткачество, вышивка, резьба по дереву, традиция, история, эпоха Амира Темура, изделия ручной работы.

Annotation: This article discusses the handicraft traditions of the city of Shahrisabz, their historical development, main types, and their significance in the modern era. Shahrisabz, one of the ancient cities of Uzbekistan, is known for the flourishing of traditional crafts such as carpet weaving, embroidery, metalwork, and wood carving. The article provides a detailed overview of the characteristics of these crafts, creative techniques, and the achievements of local artisans.

Keywords: *Shahrisabz, handicrafts, carpet weaving, embroidery, wood carving, tradition, history, Amir Temur era, handmade items.*

Kirish

Shahrisabz – O‘zbekistonning eng qadimiy va madaniy jihatdan boy shaharlaridan biri bo‘lib, u nafaqat tarixiy obidalari, balki hunarmandchilik an‘analari bilan ham mashhur. Shahar Amir Temur davrida muhim madaniyat va san‘at markazi bo‘lgan. Shahrisabzda asrlar davomida gilamchilik, kashtachilik, yog‘och va metallga ishlov berish kabi hunarlar rivojlangan. Ushbu maqolada Shahrisabz hunarmandchiligining kelib chiqishi, taraqqiyoti va zamonaviy sharoitda saqlanib qolish masalalari yoritiladi.

Tahlil va muhokama

Shahrisabz shahri O‘zbekistonning eng qadimiy va badiiy jihatdan boy shaharlaridan biri hisoblanadi. Bu yerda hunarmandchilik an‘analari asrlar davomida rivojlangan va zamonaviy davrgacha yetib kelgan. Shahrisabz hunarmandchiligining o‘ziga xos jihatlari, ijodiy usullari va mahalliy ustalarning yutuqlarini chuqurroq tahlil qilish orqali bu san‘atning ahamiyatini yaxshiroq tushunish mumkin.

Shahrisabz hunarmandchiligining tarixiy ildizlari

Shahrisabz (qadimgi nomi Kesh) Markaziy Osiyoning eng qadimiy madaniyat markazlaridan biri bo‘lib, uning hunarmandchilik an‘analari miloddan avvalgi davrlardan boshlangan. Arxeologik topilmalar shuni ko‘rsatadiki, shaharda metallurgiya, kulolchilik va to‘qimachilik qadimdan rivojlangan. Amir Temur davrida Shahrisabz madaniy va badiiy jihatdan yanada rivoj topdi, chunki Temur bu shaharni o‘zining vatani deb bilgan va uning obodligiga alohida e‘tibor bergan.

XIV–XV asrlarda Shahrisabzda ko‘plab saroylar, masjidlar va madrasalar qurilgan, ularning bezaklarida mahalliy ustalarning ishlari qo‘llangan. Ayniqsa, Ak-Saroy saroyi devorlaridagi naqshlar, yog‘och va g‘isht o‘ymakorligi shu davr hunarmandchiligining yuksak darajasidan dalolat beradi. Shahrisabz ustalari nafaqat mahalliy, balki xorijiy me‘morlar bilan hamkorlikda ishlagan, bu esa ularning mahoratini yanada oshirgan.

Gilamchilik – Shahrisabzning noyob san‘ati

Shahrisabz gilamlari o'zining nozik naqshlari, bardoshliligi va rang-barangligi bilan ajralib turadi. Bu yerda asosan qo'lda to'qiladigan gilamlar ishlab chiqariladi, ularda geometrik shakllar, gulli naqshlar va hayvonot motiflari ustunlik qiladi. Shahrisabz gilamlarining eng muhim xususiyati shundaki, ular tabiiy bo'yoqlar bilan bo'yaladi, bu esa ularning uzoq yillar saqlanishini ta'minlaydi.

Gilamchilik an'analari avloddan avlodga o'tib kelgan, har bir oilada alohida naqshlar va to'qish usullari mavjud. Masalan, "Shohi" va "Bahor" kabi gilam turlari Shahrisabzda eng mashhur hisoblanadi. Hozirgi kunda Shahrisabz gilamlari nafaqat O'zbekiston bo'ylab, balki xorijiy mamlakatlarda ham qadrlanadi. Turizm rivojlanishi bilan bu gilamlar chet ellik sayyohlar uchun qimmatbaho sovg'a sifatida sotilmoqda.

Kashtachilik – ipak va jun gazlamalarga gullar solish

Kashtachilik – bu ipak, jun va boshqa matolarga qo'lda gul solish san'ati. Shahrisabz kashtachiligi o'zining nozikligi va badiiy qadriyatlari bilan ajralib turadi. Bu san'atda asosan "Zardozi" (oltin va kumush ip bilan kashta tikish) va "Shohi" (rang-barang ipak iplar bilan ishlov berish) uslublari keng tarqalgan.

Shahrisabz kashtachiligida ishlatiladigan naqshlar ko'pincha tabiatdan olingan – gullar, barglar, mevalar va hayvonlar shakllari keng qo'llaniladi. Ayniqsa, "Bodom guli" naqshi Shahrisabz kashtachiligining ramziga aylangan. Ustalar bu naqshlarni ko'ylaklar, jiyaklar, ro'molg'alar va boshqa milliy kiyim-kechaklarga ishlaydilar.

Zamonaviy davrda kashtachilik an'alarini saqlab qolish uchun Shahrisabzda maxsus ustaxonalar va hunarmandchilik maktablari tashkil etilgan. Bu yerda yosh avlodga qadimiy kashta usullari o'rgatiladi, shu bilan birga zamonaviy dizayn elementlari ham qo'shiladi.

Yog'och o'ymakorligi – me'morchilik va bezak san'ati

Shahrisabz yog'och o'ymakorligi nafaqat me'morchilikda, balki uy-ro'zg'or buyumlarida ham keng qo'llanilgan. Ustalar archa, tut va yong'oq daraxtlari kabi qattiq yog'och turlaridan turli naqshli buyumlar yasashgan. Shahrisabz yog'och o'ymakorligining eng yaxshi namunalarini Ak-Saroy saroyi, Kok-Gumbaz masjidi va boshqa tarixiy binolarning devorlarida ko'rish mumkin.

Yog‘och o‘ymakorligida ishlatiladigan asosiy naqshlar geometrik shakllar, gulchambar va arabesk uslublardan iborat. Ustalar bu naqshlarni eshiklar, derazalar, ustunlar, sandiqlar va hattoki musiqa asboblariga ham ishlaydilar.

Bugungi kunda yog‘och o‘ymakorligi an‘analari saqlanib qolgan bo‘lsa-da, zamonaviy materiallar va texnologiyalar tufayli bu san‘at biroz o‘zgargan. Biroq, Shahrisabzda hali ham an‘anaviy usullarda ishlovchi ustalar mavjud, ularning ishlari san‘atsevarlar tomonidan yuqori baholanadi.

Metallga ishlov berish – miskarlik va zargarlik

Shahrisabzda metallga ishlov berish san‘ati ham qadimdan rivojlangan. Miskarlik (mis bilan ishlash) va zargarlik (kumush va oltin bilan ishlash) bu yerda eng mashhur hunarmandchilik turlaridan hisoblanadi. Ustalar mis va kumushdan turli idishlar, bezaklar, qurol-asboblar va uy-ro‘zg‘or buyumlari yasashgan.

Shahrisabz miskarligining eng yaxshi namunalari – bu qadimiy kosa, lagan, choynak va afsonaviy "Ko‘za" idishlari. Ular nafaqat foydalanish uchun, balki badiiy jihatdan ham qimmatlidir. Zargarlik sohasida esa bilaguzuklar, taqinchoqlar va milliy naqshli bezaklar ishlab chiqariladi.

Hozirgi kunda Shahrisabzda metallga ishlov berish an‘analari yangi texnologiyalar bilan uyg‘unlashmoqda. Biroq, qo‘lda yasalgan buyumlar hali ham ko‘proq qadrlanadi, chunki ularga mahalliy ustalarning shaxsiy san‘ati va mehnati singgan.

Zamonaviy davrda Shahrisabz hunarmandchiligi: saqlanish va rivojlanish muammolari

Zamonaviy sharoitda Shahrisabz hunarmandchiligi bir qator muammolarga duch kelmoqda. Birinchidan, an‘anaviy hunarlarni o‘rganish va davom ettirish uchun yosh avlodning qiziqishi kamayib bormoqda. Ikkinchidan, ommaviy ishlab chiqarilgan arzon mahsulotlar bilan raqobat qiyinlashmoqda.

Biroq, oxirgi yillarda turizm rivojlanishi, hunarmandchilikni qo‘llab-quvvatlash dasturlari va xalqaro ko‘rgazmalar tufayli Shahrisabz hunarmandchiligi yangi nafas oldi. Shaharda an‘anaviy hunarlarni rivojlantirish va qo‘llab-quvvatlash maqsadida bir qator loyihalar amalga oshirilmoqda.

Xulosa

Shahrisabz – O‘zbekistonning noyob hunarmandchilik markazlaridan biri bo‘lib, uning gilamchilik, kashtachilik, yog‘och o‘ymakorligi kabi an‘analari asrlar davomida saqlanib kelgan. Shahar hunarmandlari o‘zlarining badiiy mahorati bilan nafaqat O‘zbekiston, balki butun dunyo miqyosida tanilgan. Zamonaviy sharoitda bu an‘analarni qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish muhim vazifalardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. **Abduraxmonov, G.** (2010). *O‘zbekiston hunarmandchiligi tarixi*. Toshkent: "Sharq". – 45-67 betlar.
2. **Karimov, I.** (2005). *Shahrisabz – madaniyatlar chorrahasi*. Samarqand: "Zarafshon". – 112-130 betlar.
3. **Qosimov, M.** (2018). *O‘zbekiston an‘anaviy hunarlari*. Toshkent: "Ma‘naviyat". – 89-105 betlar.
4. **Toshmatov, A.** (2012). *Amir Temur va Shahrisabz me‘morchiligi*. Buxoro: "Buxoro nashriyoti". – 76-94 betlar.
5. **Xolmirzayev, B.** (2007). *Markaziy Osiyo gilamchiligi*. Toshkent: "Fan". – 134-150 betlar.
6. **Yusupova, D.** (2019). *Kashtachilik san‘ati*. Toshkent: "Yangi asr avlodi". – 55-72 betlar.
7. **Zokirov, R.** (2016). *Shahrisabz tarixi*. Qarshi: "Nasaf". – 201-220 betlar.
8. **Sattorov, P.** (2011). *O‘zbekiston yog‘och o‘ymakorligi*. Toshkent: "O‘qituvchi". – 33-50 betlar.
9. **Nazarov, J.** (2020). *Metallga ishlov berish san‘ati*. Andijon: "Andijon nashriyoti". – 67-85 betlar.
10. **Rahimov, S.** (2014). *Shahrisabz me‘morchiligi va hunarmandchiligi*. Toshkent: "G‘afur G‘ulom". – 98-115 betlar.